

Friedl Fessler:

Zářící „NE“ nad Innsbruckem (s. 255-157)

Mýtus mění historii v přírodu; zaměřuje se na to, aby byl považován za systém faktů, zatímco však představuje pouze systém hodnot.

Roland Barthes

Pokud se události staly před dlouhou dobou, jasné vzpomínky ustupují.

Postupem času mají tendenci klesat do nižších sfér vědomí, děje se rozmazávají, mlží a nevědomí si s námi pohrává.

Osobního je stále více a více, protože každá nevyřčená vzpomínka na minulost se stává jakýmsi novým vyprávěním.

Tím spíše vzniká při každém novém hovoru nebo psaní o vzpomínce nový příběh, v němž se pomalu a neustále opouští skutečný průběh toho, co se stalo.

Takto mají současní historici vypovídat o skutečném průběhu dějin.

Já ale chci vyprávět, jak to bylo tehdy před mnoha lety, a také si vzpomínám na rodinnou událost...

Byl jsem komunista. Můj bratr také. Marxisticko-leninský, organizovaný. Psal se rok 1973 a cílem bylo uskutečnit socialistickou revoluci do roku 1984 také v Tyrolsku. Byli jsme předvojem.

Friedl Fessler:

Das leuchtende „Nein“ über Innsbruck (S. 255-257)

Der Mythos verwandelt Geschichte in Natur; er zielt darauf ab, als ein System von Fakten aufgenommen zu werden, während er doch nur ein System von Werten darstellt.

Roland Barthes

Liegen Geschehnisse lange zurück, weichen die klaren Erinnerungen. Verfließt die Zeit, sinken sie gerne ab in die unteren Bereiche des Bewusstseins, Geschehenes verwischt, wird unscharf und das Unbewusste spielt uns seine Streiche. Persönliches fließt immer mehr ein, wird doch schon jedes unausgesprochene Erinnern an Vergangenes eine Art neue Erzählung.

Umso mehr entsteht bei jedem neuen Sprechen oder Schreiben einer Erinnerung eine neue Geschichte, in der die tatsächlichen Läufe des Geschehenen langsam und kontinuierlich verlassen werden.

So sollen über den tatsächlichen Verlauf der Geschichte Zeithistoriker berichten. Ich will erzählen, wie es war, damals vor vielen Jahren und erinnere mich auch an eine Familiengeschichte ...

Ich war Kommunist. Mein Bruder auch. Marxist-Leninisten, organisiert. Es war das Jahr 1973 und es galt, auch in Tirol die sozialistische Revolution bis zum Jahr 1984 durchzuführen. Wir waren die Avantgarde.

A někdy v roce 1975 se vedení innsbrucké pobočky Svazu komunistů Rakouska (KBÖ) rozhodlo poslat mě, prostého člena, živnostníka maloburžoazního původu, tedy nikoliv proletáře, a proto politicky nestálého a potřebujícího vedení, bez přímého spojení s proletářskými masami, mě - který byl v srdci romantik - do právě vznikající občanské iniciativy proti jadernému nebezpečí.

Byla měšťácká.

A do toho bylo třeba vnést rozhodující věci.

(„Jaderné elektrárny postavené buržoazii jsou nebezpečné, ty postavené a kontrolované revolučními masami jsou bezpečné.“

Fakt, že jsem tehdy správně pochopil, jaká je to blbost, ale z důvodů falešné solidarity v sobě potlačil poznatky z tohoto výroku, to jsem si uvědomil až po letech).

Byl jsem v iniciativě. Každý týden jako u štamtišu (pravidelná akce, na kterou je každý zván) seděli: členové „Svazu na ochranu života“, chtiví se profilovat v různých politických stranách, trockisté, studenti, těžce pracující ženy ochotné přinášet oběti, pošťáci, militantní nekuřáci, akademici.

Měl jsem skromné organizační nadání, solidní vystupování, byl jsem integrující a nebyl jsem pedantský (vedení KB, svazu komunistů, bylo někdy podezřivé vůči mému „slušnému“ vystupování a vykládalo si ho jako revizionistické) a v určitém okamžiku jsem se náhle stal předsedou občanské iniciativy proti jaderným elektrárnám v Innsbrucku.

Bylo co dělat. Příprava týdenních schůzí. Organizace tisku letáků. Psaní informačních stojanů. Iniciativa se úžasně rychle rozrostla, především díky silnému

Und irgendwann im Jahre 1975 beschloss die Leitung der Ortsgruppe Innsbruck des Kommunistischen Bundes Österreichs, mich als einfaches Mitglied, selbständiger Unternehmer kleinbürgerlicher Herkunft, somit nicht proletarisch und dadurch politisch wankelmütig und anleitungsbedürftig, ohne unmittelbare Verbindung zu den proletarischen Massen, mich – der ich im Herzen Romantiker war – in eine gerade aufkeimende Bürgerinitiative gegen Atomgefahren zu schicken. Die war bürgerlich.

Und in die gab es Entscheidendes hineinzutragen. („Bürgerliche AKWs sind gefährlich, von revolutionären Volksmassen gebaute und kontrollierte sind sicher und somit nicht gefährlich.“ Wie sehr ich damals diese Aussage als Schwachsinn erkannt habe, aber die Erkenntnisse daraus aus Gründen falscher Solidarität verdrängt habe, ist mir erst Jahre später bewusst geworden.)

Ich war in der Initiative. Da saßen nun wöchentlich wie beim Stammtisch: BündlerInnen zum Schutze des Lebens, Profilierungssüchtige verschiedener Coleurs, Trotzkiten, Studierende, arbeitssame opferbereite Frauen, Postbeamte, militante Nichtraucher, Akademiker. Ich hatte ein bescheidenes Organisationstalent, eine verbindliche Art, war integrativ und nicht nachtragend (der Leitung des KB war meine verbindliche Art manchmal suspekt und wurde als revisionistisch ausgelegt), und irgendwann war ich plötzlich Vorsitzender der Bürgerinitiative gegen Atomkraftwerke Innsbruck.

Es gab etwas zu tun. Wöchentliche Versammlungen vorbereiten. Den Druck der Flugblätter organisieren. Informationsstände schreiben. Die Initiative wurde erstaunlich

přílivu z okruhu studentů.

V mých vzpomínkách se zde také poprvé objevuje moje budoucí švagrová.

Mladá studentka, kterou vždy doprovázely dvě nebo tři přítelkyně (během jízdy autobusem do Zwentendorfu se do ní zamiloval můj bratr).

Štamtiše byly brzy příliš malé, potřebovali jsme vlastní větší místnosti. Často jsme museli měnit hospody. Hostinští nás rychle začali podezřívát. Příliš hlasití, velice malý obrat. Co chtějí?

Státní policie často pomáhala: „To jsou komunističtí magoři. Jsou to blázni, a to u nás. Přesto bychom Kreiskyho rádi něco provedli.“

Skutečnost byla taková, že ÖVP (rakouská lidová strana), která byla v Tyrolsku po desetiletí jedinou vládnoucí stranou, samozřejmě jaderné elektrárny podporovala, jen ne v Kreiskyho době. Jeden zemský radní ÖVP mi na jedné z našich akcí řekl: „Uvidíte, že za osm let budeme mít v Rakousku alespoň jednu jadernou elektrárnu.“ (Bylo to v roce 1977?)

Stejně tak byly mé časté cesty na ředitelství Spolkové policie kvůli ohlášení akcí, informačních stánků a demonstrací, často doprovázené poučováním a posměšnými poznámkami. Proč to děláte? Vy ve vašem postavení? V té době jsem byl nemotivovaný obchodník.

S bratrem jsme převzali podnik svých rodičů, kteří krátce předtím odešli do důchodu. Naše obchodní kancelář se stále více stávala praktickým centrem iniciativy:

skladištěm letáků, transparentů, stojanů na plakáty, telefonní ústřednou, místem schůzek atd. a můj bratr musel vést účetnictví a udržovat pořádek pro dobro

schnell größer, vor allem durch einen starken Zustrom aus dem studentischen Bereich. In meiner Erinnerung taucht hier auch zum ersten Mal meine zukünftige Schwägerin auf. Eine junge Studentin, immer von zwei, drei Freundinnen begleitet (während der Busfahrt nach Zwentendorf hat sich mein Bruder in sie verliebt).

Stammtische wurden bald zu klein, wir brauchten eigene größere Räume. Oft mussten wir die Lokale wechseln. Den Wirten wurden wir immer rasch suspekt. Zu laut, zu wenig Umsatz. Was wollen die?

Oft hat auch die Staatspolizei nachgeholfen: „Des sein kommunistische Kaotn. Spinner, und des bei ins. Dem Kreisky tat mer aba schu gean oans auswisch.“

Tatsache war: Die seit Jahrzehnten in Tirol alleinherrschende ÖVP war natürlich für AKWs, nur nicht zu Kreiskys Zeiten. Ein ÖVP-Landesrat auf einer unserer Veranstaltungen sagte zu mir: „Sie werden schon sehen, in acht Jahren haben wir mindestens ein AKW in Österreich.“ (War das 1977?)

So war auch mein häufiger Gang zur Bundespolizeidirektion, um Veranstaltungen, Informationsstände und Demonstrationen anzumelden, oft begleitet von belehrenden und hämischen Bemerkungen. Warum machen Sie das? Sie in ihrer Position? Ich war damals lustlos Kaufmann.

Mit meinem Bruder hatte ich das Geschäft unserer Eltern übernommen, die kurz zuvor in Pension gegangen waren. Unser Geschäftsbüro wurde mehr und mehr zum praktischen Zentrum der Initiative: Lager für Flugblätter, Transparente, Plakatständer, Telefonzentrale, Treffpunkt, etc., und mein Bruder musste

podniku a iniciativy.

V určitém okamžiku (myslím, že to bylo začátkem roku 1976) se nám nějak podařilo přesvědčit i matku, že je třeba něco udělat.

Bylo jí kolem padesátky, měla spoustu času a její společenská a politická angažovanost byla více než 30 let v útlumu.

V mládí byla přeci vedoucí svazu nacistických dívek v Innsbrucku a nyní mohla její vůle k agitaci znovu propuknout plnou silou.

Oportunisticky na sebe hodila dirndl, bělovlasá, věčně opálená, stála u informačního stánku, rozdávala letáky, argumentovala a hádala se se starými známými, kteří přišli náhodou nebo záměrně, kteří se nikdy nedokázali oddělit od minulosti a pro které bylo každé veřejné vystoupení podezřelé.

S výjimkou procesí Božího těla a lidoveckých oslav Andrease Hofera. (Andreas Hofer byl tyrolský vlastenec, který roku 1809 vedl boj za osvobození své země od francouzsko-bavorské nadvlády). Matka se rychle stala důležitou postavou iniciativy. Pro mladé feministicky orientované ženy zastávala vůdčí postavení, pro studentky byla mámou, pro konzervativce respektovanou osobou a pro mě, když jsem se přeci někdy vychýlil příliš doleva, často oporou – tedy pravá matka.

Všechny podklady, které by mi nyní mohly pomoci sestavit chronologii událostí, jsem zničil, když jsem se v roce 1983 přestěhoval do Vídně.

Vzpomínám si tedy ještě: úspěšné narušení informační kampaně spolkové vlády v Kongresovém centru (Kongresshaus) (Kreisky nepůsobil dobře!), 1000 návštěvníků na akci v městském sále (Stadtsaal) s Robertem Jungkem (bylo na mne moc, moderovat před tolika lidmi!),

buchhalten und Ordnung halten, zum Wohle des Betriebs und der Initiative.

Irgendwann (ich glaube, es war Anfang 1976) und irgendwie konnten wir auch unsere Mutter überzeugen, dass hier was zu tun sei. Sie war Mitte Fünfzig, hatte alle Zeit und ihr gesellschaftliches und politisches Engagement hatte über 30 Jahre geschlummert.

War sie doch in jungen Jahren Bannmädelführerin von Innsbruck und jetzt konnte ihr Agitationswille wieder mit voller Kraft ausbrechen. Opportunistisch sich in ihr Dirndl schmeißend, weißhaarig, immer braungebrannt, stand sie am Informationsstand, verteilte Flugblätter, argumentierte und stritt mit alten Bekannten, die zufällig oder auch extra vorbeikamen, die sich vom Vergangenen nie und nimmer trennen konnten, und für die jedes öffentliche Auftreten suspekt war.

Außer bei der Fronleichnamsprozession und der Andreas-Hofer-Feier der ÖVP. Mutter wurde rasch eine wichtige Figur in der Initiative.

Den jungen feministisch-orientierten Frauen war sie eine Leitfigur, jungen Studenten eine Mami, den Bürgerlichen eine Respektsperson und mir, wenn ich mich doch ab und zu weit links hinauslehnte, oft eine Unterstützung – eben eine Mutter.

Alle Unterlagen, die mir jetzt helfen könnten, eine Chronologie der Ereignisse aufzubauen, habe ich 1983 bei der Übersiedelung nach Wien vernichtet. So erinnere ich mich noch: erfolgreiches Stören der Informationskampagne der Bundesregierung im Kongresshaus (Kreisky sah nicht gut aus!), 1.000 Besucher bei einer Veranstaltung im Stadtsaal mit Robert Jungk (war ich überfordert, vor so vielen Menschen zu

informační akce v Kufsteinu, Landecku, Wattensu, Reutte, Lienzu, mnoho informačních stánků venku v obcích, kulturní akce...

Pak přišel požadavek na lidové hlasování.

Vymyslel si Svaz komunistů (KB) tento požadavek a vnutil ho vládě? Nebo se postaral jen o důsledné šíření?

Už to nevím. Přesto dnes vnímám postoj KB k referendu o Zwentendorfu jako jeden z mála správných politických postojů, které tehdy měl.

Mnoho autobusů a aut vezlo spoustu obyvatel Tyrolska na velkou demonstraci do Zwentendorfu (Byly se mnou obě mé děti, nebo jen můj syn?) Byla to událost, která přinesla do Tyrolska nový impuls. Iniciativa se dále rozvíjela.

Na různých univerzitních institutech vznikly vlastní pracovní skupiny, v některých městech a obcích Tyrolska byly založeny vlastní iniciativy. Cíl byl jediný: lidové hlasování.

Během této doby se naše matka z práce pro iniciativu udělala své povolání. Protože byla lehce dominantní, zapojovala našeho otce stále více do své práce.

On byl ten praktický v pozadí, navrhoval informační výstavy, stavěl a maloval plakátovací stojany, transparenty, organizoval, dělal matce šoféra, staral se o postavení exponátů i jejich bourání. Klan se v boji sjednotil.

Týden před referendem náš otec předvedl své mistrovské dílo. Použil starou tradici: oheň na horách.

S pomocí dvou aktivistů umístil na Nordkette (pohoří v Rakousku) obrovské NE sestavené z pochodní, které se táhly několik set metrů a byly zažehnuty, když se

moderieren!), Informationsveranstaltungen in Kufstein, Landeck, Wattens, Reutte, Lienz, viele Informationsstände draußen in den Dörfern, Kulturveranstaltungen ... Dann kam die Forderung nach einer Volksabstimmung auf.

Hat der KB die Forderung erfunden und sie der Regierung aufgezwungen? Oder nur für deren konsequente Verbreitung gesorgt? Ich weiß es nicht mehr. Trotzdem sehe ich heute die Haltung des KB zur Volksabstimmung über Zwentendorf als eine der wenigen richtigen politischen Positionen, die er damals hatte.

Viele Busse und PKWs voll fuhren die Tiroler nach Zwentendorf zur großen Demonstration. (Waren meine beiden Kinder mit oder nur mein Sohn?) Es war das Ereignis, das neuen Schwung nach Tirol brachte. Die Initiative wuchs weiter. Eigene Arbeitsgruppen entstanden auf verschiedenen Universitätsinstituten, in manchen Städten und Orten Tirols wurden eigene Initiativen gegründet. Es gab ein Ziel: die Volksabstimmung.

In dieser Zeit machte unsere Mutter die Arbeit für die Initiative zu ihrem Beruf. Leicht bestimmend wie sie war, baute sie immer mehr und mehr unseren Vater in ihre Arbeit mit ein. Er war der Praktische im Hintergrund, konzipierte Informations-Ausstellungen, baute und malte Plakatständer, Transparente, organisierte, war der Chauffeur für Mutter, erledigte Auf- und Abbauten. Der Clan war im Kampfe vereint.

Eine Woche vor der Volksabstimmung lieferte unser Vater sein Meisterstück ab. Er bediente sich einer alten Tradition: dem Bergfeuer.

Mit Hilfe zweier Aktivisten steckte er mit Fackeln ein riesiges NEIN auf der Nordkette aus, das sich über einige hundert Meter

začalo stmívat. Tato alpská tradice oslav letního slunovratu s ohni na horách měla a stále má v oblasti Innsbrucku zvláštní význam.

Za první, skýtají okolní hory, zejména Nordkette tyčící se nad Innsbruckem, ideální kulisu.

Za druhé, Innsbruck je městem sportovců a horolezců, kteří se rádi sdružují v nejrůznějších klubech.

Každoroční zapalování ohňů o slunovratu na všech vrcholech a hřebenech se tak vždy stává přehlídkou úspěchů horských a horolezeckých klubů a překonávají též ohně katolické oslavy Nejsvětějšího srdce Ježíšova, které se konají o týden dříve.

A za třetí, strmá pastvina nad Höttinger Alm (chata v pohoří Karwendel nad Innsbruckem) je ideálním a největším ilegálním billboardem pro politické manifestace, jaký znám. Ilegální nacisté tam už pálili hákové kříže, jihotyrolští atentátníci své „Svobodu pro Jižní Tyrolsko“, katolíci své kříže a symboly Nejsvětějšího srdce Ježíšova.

Dnes vím, že toto otcovo NE bylo dokonalým obrazem, „land art“ (moderní umělecký směr jehož akce a výtvary se odehrávají ve volné přírodě), zasazený do správného časového a kulturního kontextu, se tehdy na půl noci vryl do mnoha innsbruckých srdcí.

NE, které jako by v dnešním Rakousku už neexistovalo, kde je každé malé NE okamžitě zadušeno, ubíjeno trojitým souhlasným, zdánlivě šťastným obřím "Řekni ANO...".

Tehdejší NE Zwentendorfu může pro dnešek představovat novou hodnotu, i když pochází z doby, která se již stala mýtem.

erstreckte und die bei beginnender Nacht entzündet wurden. Diese Alpenländische Tradition, die Sommersonnenwende mit Feuer oben am Berg zu feiern, hatte und hat im Großraum Innsbruck eine besondere Bedeutung. Erstens bieten die umliegenden Berge, vor allem die über Innsbruck aufragende Nordkette, eine ideale Kulisse. Zweitens ist Innsbruck eine Stadt der Sportiven und Bergsteiger, die sich gern in allen möglichen Vereinen organisieren.

So wird das jährliche Abbrennen der Sonnenwendfeuer auf allen Spitzen und Graten immer zu einer Leistungsschau der Berg- und Klettervereine und auch ein Überbieten der eine Woche vorher stattfindenden katholischen Herz-Jesu-Feuer.

Und drittens ist die steile Weidefläche über der Höttinger Alm die ideale und größte illegale Plakatwand für politische Manifestationen, die ich kenne. Schon die illegalen Nazis brannten dort ihre Hakenkreuze ab, die Südtirol-Bumser ihr „Freiheit für Südtirol“, die Katholiken ihre Kreuze und Herz-Jesu Symbole.

Heute weiß ich, dieses NEIN des Vaters war ein perfektes Bild, Landart, zeitlich und kulturell in den richtigen Kontext gestellt, brannte sich damals eine halbe Nacht lang in viele Innsbrucker Herzen.

Ein NEIN, das es im heutigen Österreich nicht mehr zu geben scheint, wird doch jedes kleine Nein sofort mit einem dreifach affirmativen, scheinbar beglückenden riesigen „Sag JA zu ...“ erstickt, erschlagen.

Das damalige NEIN zu Zwentendorf kann für heute wieder einen neuen Wert darstellen, auch wenn dieser aus einer Zeit kommt, die inzwischen schon ein Mythos geworden ist.

O autorovi: Friedl Fessler

Narozen v roce 1945 v Innsbrucku. Studium a diplom na Akademii užitého umění ve Vídni. Nejdříve pracovník v reklamě, potom obchodník v Innsbrucku, od roku 1983 umělec na volné noze ve Vídni.

V letech 1990 až 2003 vyučující na Univerzitě užitého umění ve Vídni. Žije a pracuje ve Vídni a Bad Reichenhallu.

Zum Autor: Friedl Fessler

Geboren 1945 in Innsbruck. Studium und Diplom an der Akademie für angewandte Kunst in Wien. Zuerst als Werber, dann als Kaufmann in Innsbruck, ab 1983 als freischaffender Künstler in Wien tätig. Von 1990 bis 2003 Lehrauftrag an der Universität für angewandte Kunst in Wien. Lebt und arbeitet in Wien und Bad Reichenhall.

Překlad:

Helga Grimmová, Hana Jílková

Úprava:

Helga Grimmová, Bernhard Riepl